

ACADEMIA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ „GHEORGHE DIMA”

CLUJ-NAPOCA

ȘCOALA DOCTORALĂ „SIGISMUND TODUȚĂ”

Rezumat

Dirijorul de orchestră între formarea academică și perspectiva didactică

Candidat:

Ciprian Laurențiu Nicola

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Gabriel Banciu

CLUJ-NAPOCA

2024

Arta dirijatului orchestral reprezintă una dintre cele mai complexe ipostaze în care se poate regăsi un muzician. Apariția în fața orchestrei presupune ca cel care conduce să fie un muzician erudit, să stăpânească pe deplin cunoașterea unei partituri muzicale și să reușească să creeze o punte între instrumentiști și public, transmițând stări, sentimente, afecte și trăiri.

Disciplina dirijatului simfonic poate fi abordată din două perspective: cea de teoretician, unde dirijorul trebuie să își însușească o bogată cunoaștere despre teoria muzicii, armonie, contrapunct, forme muzicale, istoria muzicii, teoria instrumentelor, orchestrație, estetică, stilistică, retorică etc., cunoștințe imperios necesare în pregătirea actului artistic, și cea de interpret, care constă în crearea unei concepții dirijorale asupra lucrării pe care urmează să o dirijeze. Ambele perspective sunt la fel de importante și nu pot exista una fără de cealaltă: nu putem avea un dirijor care nu s-a dezvoltat ca teoretician cum nu putem avea doar un teoretician care nu are capacitatea de a-și formula o concepție dirijorală proprie și a o transmite prin gest ansamblului pe care îl conduce. Tocmai din acest motiv, consider că cele două laturi ale dirijatului ar trebui împletite încă din anii studenției: teoria și practica.

Pe lângă aceste aspecte, un dirijor trebuie să își dezvolte foarte bine auzul muzical, să poată diferenția timbre, registre, partide, pentru o bună coordonare a repetițiilor de orchestră, și totodată să fie un bun manager, care să își organizeze timpul și repetițiile într-un mod cât mai eficient și să găsească întotdeauna cea mai bună cale de comunicare cu ansamblul instrumental, acesta fiind punctul central de la care ar trebui să plece relația dirijor-orchestră.

Teza de doctorat este alcătuită din două secțiuni, respectiv fundamentarea și argumentarea teoretică a ipotezei de cercetare și o secțiune practică în care se va încerca aplicarea subiectelor abordate din punct de vedere teoretic, a mijloacelor și a metodelor didactice în activitatea de predare a dirijorului.

Dirijorul trebuie să dețină o cultură muzicală cât mai vastă, acesta fiind motivul pentru care primul capitol tratează formarea dirijorului de orchestră în mediul academic și realizează, pe lângă altele, o analiză comparată între sistemul de învățământ universitar românesc și cel european, încercând să identifice care sunt principalele obiective, mijloace și metode didactice folosite pentru formarea dirijorului de orchestră și cum trebuie acestea puse în practică pentru obținerea unei tehnici dirijorale excepționale, care să îl ajute pe dirijor mai departe în formarea unei cariere de succes. Se remarcă un decalaj între sistemul universitar de învățământ românesc și cel din marile centre europene analizate, în special cu privire la pregătirea practică dirijorală cu orchestra. În cadrul instituțiilor de stat din țara noastră, practica cu orchestra se efectuează, în cel mai bun caz, la pupitrul unei orchestre studentești, fapt care poate avea și anumite

dezavantaje pentru un tânăr dirijor, pe când centrele universitare din Viena, Paris și Londra oferă parteneriate și *masterclass*-uri cu orchestre profesioniste și dirijori consacrați, studentul având astfel posibilitatea de a lucra la cel mai înalt nivel de exigență.

În continuare, au fost aduse în prim plan drepturile calificate ale absolventului programului de studii universitare de dirijat orchestră, făcându-se o analiză asupra Clasificării Ocupațiilor din România și a codurilor COR care vor apărea pe suplimentul la diplomă, ce este suplimentul la diplomă și care este importanța acestui document și nu în ultimul rând, cum se corelează diploma de licență cu centralizatorul privind disciplinele de învățământ, domeniile și specializările, precum și probele de concurs valabil pentru încadrarea personalului didactic din învățământul preuniversitar, pentru absolvenții care își doresc să urmeze o carieră didactică în liceele vocaționale.

Urmând firul roșu al acestui capitol, am propus o incursiune în ceea ce privește strategiile inovative pentru formarea dirijorului de orchestră și care sunt conținuturile, metodele și mijloacele didactice care ar trebui folosite în dezvoltarea acestuia, și ce competențe trebuie să deprindă dirijorul la finalizarea studiilor, aprofundând noțiuni de studiu al partiturii, tehnică și manualitate gestică, care este importanța dirijării cu pianist, a asistării la repetiții de orchestră și nu în ultimul rând, necesitatea practicii dirijorale cu orchestra.

Capitolul întâi se încheie cu o privire retrospectivă asupra a două mijloace de dezvoltare profesională adiacente programului de studii de licență: pregătirea prin *masterclass* și pregătirea prin mobilități în alte universități, prezentându-se astfel care sunt beneficiile abordării unei pregătiri practice suplimentare.

Capitolul al doilea aduce o serie de sugestii de îmbunătățire a mijloacelor și metodelor de învățare, privite din perspectiva studentului care a trecut printr-un program de formare și a ajuns în ipostaza profesorului de orchestră. S-a realizat o privire comparativă asupra examenelor de admitere de la universitățile menționate anterior și a criteriilor necesare pentru ca un candidat să se poată înscrie într-un program de studii universitare, care este dezideratului unui curs de orchestră, mijloacele de învățământ minimale necesare dezvoltării dirijorului de orchestră și care este importanța practicii dirijorale cu orchestra, respectiv introducerea examenelor obligatorii semestriale ca formă de evaluare. Revenim așadar la ideea că oricât de bună ar fi pregătirea teoretică a unui dirijor, acesta nu se poate forma ca interpret de succes dacă nu are acces la practică dirijorală susținută și constantă cu orchestra.

Cel de-al treilea capitol, prezintă perspectiva tânărului dirijor după promovarea examenului de titularizare în învățământul preuniversitar, în rolul profesorului de orchestră. În

acest capitol am încercat să cuprind toate experiențele și trăirile acumulate în ultimii ani de experiență și să întocmesc un ghid care să vină în ajutorul celor care se vor regăsi în aceeași ipostază. S-a analizat componența ansamblurilor orchestrale din cadrul liceelor de muzică, cum pot fi grupate acestea după criterii de vârstă și care sunt provocările întâlnite pentru fiecare ansamblu în parte, abordarea repertoriului potrivit pentru categorii de vârstă diferite prin realizarea unui tabel cu sugestii repertoriale regăsit în Anexa nr. 3, elemente obligatorii ale interpretării în ansamblu, noțiuni de sincronizare a partidelor prin exemplificarea practică din lucrări de referință, disciplina repetițiilor de orchestră și organizarea acestora, adecvarea gestului dirijoral la categoriile de vârstă, explicarea lucrării care urmează să fie studiată, care sunt problemele cheie ale interpretării și cum ar trebui rezolvate acestea, iar în final, câteva aspecte ale tracului de scenă și managementul acestuia, întocmirea programului concertelor, pregătirea concertelor, de la prima repetiție până la apariția pe scenă, *feedback*-ul venit din partea publicului și motivarea elevilor, realizarea unei analize interpretative ulterioare concertului, importanța ansamblului orchestral în contextul pregătirii instrumentale a elevilor și rolul social al activității de orchestră.

Ultimul capitol se va axa pe realizarea unor analize muzicale a 3 opusuri importante în dezvoltarea oricărui instrumentist de orchestră:

- *Simfonia 25 în sol minor K.V. 183* de W.A. Mozart
- *Suita op. 71a din Baletul Spărgătorul de nuci* de P.I. Ceaikovski
- *Concertul pentru pian și orchestră în la minor op. 16* de E. Grieg
- *Concertul pentru pian și orchestră în Re Major Hob. XVIII/11* de J. Haydn
- Interludiul simfonic *Meditație* din opera *Thaïs* de J. Massenet

Acest capitol va surprinde aspecte analitice ale lucrărilor, de la contextul istoric, trăsături caracteristice ale genurilor muzicale, analiză de formă, analiză timbrală, analizarea componentei orchestrale, ale planului tonal, elemente de dinamică și agogică etc. iar la final va fi prezentată concepția dirijorală proprie, așa cum a fost imaginată punerea în scenă a fiecărei lucrări și anumite situații problematice întâlnite în timpul repetițiilor precum și rezolvarea acestora. Totodată, ultimele 3 lucrări surprind ipostaza de acompaniator în cadrul concertelor instrumentale solistice, care este rolul abordării acestui gen muzical în dezvoltarea elevului, care sunt problemele întâlnite adesea și cum au fost rezolvate acestea.

Metodologia de cercetare a avut la bază doi piloni centrali în dezvoltarea dirijorului de orchestră: o analiză din punct de vedere teoretic a formării acestuia și o analiză practică a

ipostazelor în care se va regăsi acesta în fața ansamblului de elevi. Printre metodele de cercetare folosite amintim: metoda analitică, prin care s-a realizat analizarea planurilor de învățământ al diferitelor instituții de învățământ superior menționate în teză și efectuarea unor analize muzicale din perspectivă dirijorală; metoda hermeneutică, prin care s-au analizat repertorii potrivite pentru nivelul orchestrelor de liceu; metoda structurală, prin care s-a încercat structurarea tuturor etapelor pe care trebuie să le aibă în vedere profesorul de dirijat orchestră, de la admiterea sa în sistemul de învățământ superior până la ipostaza cadrului didactic.

Remarcăm așadar complexitatea pe care o impune studiul artei dirijatului și conștientizăm în același timp că cei patru ani de studii de licență sunt insuficienți, oricât de bună ar fi pregătirea oferită de o instituție de învățământ superior, în formarea dirijorului. Cu siguranță vor exista multe aspecte și situații pe care le va întâlni un dirijor în cariera sa, dar dacă posedă adaptabilitate, pregătire temeinică și o bună prezență de spirit, va depăși cu bine orice obstacol și va reuși să-și exercite meseria cu demnitate și onoare.